

Palinuro:

Genesi di un personaggio poetico

di

Aldo Setaioli

Verg. Aen. 5,833-871

835 Princeps ante omnis densum Palinurus agebat
agmen; ad hunc alii cursum contendere iussi.
Iamque fere median caeli Nox umida metam
contigerat, placida laxabant membra quiete
sub remis fusi per dura sedilia nautae,
cum levis aetheriis delapsus Somnus ab astris
840 aëra dimovit tenenebrosum et dispulit umbras,
te, Palinure, petens, tibi somnia tristia portans
insonti; puppique deus consedit in alta
Phorbanti similis funditque has ore loquelas:
'Iaside Palinure, ferunt ipsa aequora classem,
aequatae spirant aerae, datur hora quieti.
845 Pone caput fessosque oculos furare labori.
Ipse ego paulisper pro te tua munera inibo'.
Cui vix attollens Palinurus lumina fatur:
'Mene salis placidi vultum fluctusque quietos
ignorare iubes? Mene huic confidere mostro?
850 Aenean credam (quid enim?) fallacibus auris
et caelo, totiens deceptus fraude sereni?'
Talia dicta dabat, clavumque adfixus et haerens
Nusquam amittebat oculosque sub astra tenebat.
855 Ecce duos ramum Lethaeo rore madentem
vique soporatum Stygia super utraque quassat
tempora, cunctantique natantia lumina solvit.
Vix primos inopina quies laxaverat artus,
et super incumbens cum puppis parte repulsa
860 cumque gubernaculo liquidas proiecit in undas
praecipitem ac socios nequiquam saepe vocantem;
ipse volans tenuis se sustulit ales ad auras.
Currit iter tutum non setius aequore classis
promissisque patris Neptuni interrita fertur.
Iamque adeo scopulos Sirenum advecta subitat,
865 difficilis quondam multorumque ossibus albos
(tum rauca adsiduo longe saepe saxa sonabant),
cum pater abisso fluitantem errare magistero
sensit, et ipse ratem nocturnis rexit in undis
870 multa gemens casuque animum concussus amici:
'o nimium caelo et pelago confise sereno,
nudus in ignota, Palinure, iacebis harena'.

Ecce gubernator sese Palinurus agebat,
qui Libyco nuper cursu, dum sidera servat,
exciderat puppi mediis effuses in undis
340 Hunc ubi vix multa maestum cognovit in umbra,
sic prior adloquitur: 'Quis te, Palinure, deorum
eripuit nobis mediumque sub aequore mersit?
Dic age. Namque mihi, fallax haud ante repertus,
hoc uno response animum delusit Apollo,
345 qui forte te ponto incolumem finisque canebat
Venturum ausonios. En haec promissa fides est?
Ille autem: 'Neque te Phoebi cortina fefellit,
dux Anchisiade, nec me deus aequore mersit.
Namque gubernaculum multa vi forte revulsum,
350 cui datus haerebam custos cursusque regebam
praecipitans traxi mecum. Maria aspera iuro
non ullum pro me tantum cepisse timorem,
quam tua ne spoliata armis, excussa magistero,
deficeret tantis navis surgentibus undis.
355 Tris Notus hibernas immense per aequora noctes
vexit me violentus aqua; vix lumine quarto
prospexi Italiam summa sublimis ab unda.
Paulatim adnabam terrae; iam tuta tenebam,
ni gens crudelis madida cum veste gravatum
360 prensantemque uncis manibus capita aspera montis
ferro invasisset praedamque ignara putasset.
Nunc me fluctus habet versantque in litore venti.
Quod te per caeli iucundum lumen et auras,
per genitorem oro, per spes surgentis Iuli,
365 eripe me his, invicte, malis: aut tu mihi terram
inice, namque potes, portusque require Velinos;
aut tu, si qua via est, si quam tibi diva creatrix
ostendit (neque enim, credo, sine numine divum
fulmina tanta paras Stygiamque innare paludem),
370 da dextram misero et tecum me tolle per undas,
sedibus ut saltem placidis in morte quiescam'.
Taglia fatus erat coepit cum talia vates:
'Unde haec, o Palinure, tibi tam dira cupido?
Tu Stygias inhumatus aquas amnemque severum
375 Eumenidum aspicias, ripamve iniussus adibis?
Denise fata deum flecti sperare precando,
sed cape dicta memor, duri solacia casus.
Nam tua finitimi, longe lateque per urbes
prodigiis acti caelestibus, ossa piabunt
380 et statuent tumulum et tumulo sollemnia mittent,
aeternumque locus Palinuri nomen habebit'.
His dictis curae emotae pulsusque parumper
corde dolor tristi; gaudet cognomine terra.